

UDK 006.44:336.71(497.6)

ADEKVATNOST KAPITALA I LIKVIDNOST BANAKA U SJENI PRIMJENE BASEL III STANDARDA U BOSNI I HERCEGOVINI

HARIS JAHIĆ, LEJLA DEMIROVIĆ*

CAPITAL ADEQUACY AND BANKS LIQUIDITY IN THE SHADOW OF APPLICATION BASEL III STANDARDS IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Abstract. At the meeting held on 12 September 2010 at the Bank for International Settlements (BIS) in Basel, global banking regulators from 27 countries agreed to adopt the latest package of measures to regulate the global financial operations, known as Basel III principles. Basel III is an upgrade of Basel II and in essence that the new, more restrictive rules in the banking sector, which should make banks worldwide more resilient to the crisis. This work is presented in a manner which permits the answers to the questions: What are the basic principles and newspapers Basel III standards?; Are the banks in Bosnia and Herzegovina willing / unwilling to implement the Basel III standards?; Whether the rate of capital adequacy and liquidity of banks in Bosnia and Herzegovina will be an obstacle applying Basel III standards? Also, we will see that in essence the implementation of Basel Standards, the bank actually does take into account other risks that have been ignored in making and implementing of a credit policy.

Key words: Basel III standards, capital requirements, liquidity requirements, leverage, Bosnia and Herzegovina.

Sažetak. Na sastanku održanom 12. septembra 2010. godine u Banci za međunarodna poravnanja (BIS) u Bazelu, globalni bankarski regulatori iz 27 zemalja svijeta su dogovorili usvajanje najnovijeg paketa mjera za regulisanje

---

*Prof. dr. Haris Jahić, Ekonomski fakultet Univerziteta u Sarajevu; viši asistent mr. Lejla Demirović, Ekonomski fakultet Univerziteta u Sarajevu

globalnog finansijskog poslovanja, poznatog kao Basel III principi. Basel III predstavlja nadgradnju Basela II i u suštini to su nova, restriktivnija pravila u bankarstvu, koja bi trebala banke širom svijeta učiniti otpornijima na krize. Rad je koncipiran na način koji omogućuje dobijanje odgovora na pitanja: Koji su to osnovni principi i novine Basel III standarda?; Da li su banke u Bosni i Hercegovini spremne/nespremlne da primjene Basel III standarde? Da li će stopa adekvatnosti kapitala i nivo likvidnosti banaka u Bosni i Hercegovini biti prepreka primjene Basel III standarda? Također, vidjet ćemo da u suštini provođenje bazelskih standarda, za banke zapravo znači uzeti u obzir i druge rizike koji su bili zanemareni kod donošenja i provođenja politike kreditiranja.

Ključne riječi: Basel III standardi, kapitalni zahtjevi, zahtjevi likvidnosti, finansijska poluga, Bosna i Hercegovina.

Uvod

Baselski principi od kojih je najnoviji paket principa Basel III, predstavlja skup standarda kojima se nastoji regulisati bankarski sektor i određeni problemi koji su nastali. Najčešće se standardi donose potaknuti nekim problemom ili finansijskom krizom kao što je slučaj sa Baselom III. Iako je nastao kao odgovor na finansijsku krizu 2008.-2010., on ima namjenu i u savladavanju mogućih budućih finansijskih kriza.

U radu ćemo se u poznati sa uvođenjem i zahtjevima Basel III standarda, ukazati na novine i specifičnosti Basel III u odnosu na Basel II standarde. Također, reći ćemo kako je došlo do njegovog kreiranja, čime je potaknuto, i šta je njegova svrha. Zatim ćemo iznijeti zahtjeve kreirane u Bazelu III, koji se odnose na kapital i likvidnost bankarskog sektora.

Posebnu pažnju obratit ćemo na bankarski sektor Bosne i Hercegovine, sa naglaskom na implementaciju Basela III kao i efekte moguće primjene. U radu ćemo poseban akcenat staviti na stopu adekvatnosti kapitala i likvidnost banaka, kao zahtjeva Basel III standarda, i dokazati da li stopa adekvatnosti kapitala i nivo likvidnosti banaka mogu biti prepreka primjene Basel III standarda u BiH. Vidjet ćemo da i nismo tako daleko od zahtjeva koji su sadržani u ovom okviru, naprotiv, neke već ispunjavamo. Pa šta je to onda što nas koči u implementaciji Basela III? Odgovor ćemo dati u dijelu koji se

odnosi na implementaciju standarda u Bosni i Hercegovini.

I za sami kraj ovog rada, u zaključku ćemo iznijeti glavne teze koje smo obrađivali kroz rad, kao glavne prepreke primjene Basel III standarda u bankarstvu Bosne i Hercegovine.

Uvođenje Basel III standarda

12. septembra 2010. godine u BiS-u¹ u gradu Baselu održan je sastanak na kojem su prisustvovali bankarski regulatori iz 27 zemalja svijeta, gdje su dogovorili usvajanje najnovijeg paketa mjera u svrhu regulisanja globalnog finansijskog poslovanja, poznatog kao Basel III principi. Basel III principi predstavljaju nadogradnju principa Basela II. U suštini principi Basela III su nova restruktivna pravila u bankarstvu, čiji je cilj uvođenja da banke širom svijeta učine što otpornijim na krize.

Baselski dogovor postignut je gotovo dvije godine nakon propasti američke investicijske banke Lehman Brothers koja je gurnula svijet u najdublju recesiju poslije Drugog svjetskog rata. Cilj novih mjera je ojačati banke kako se slična kriza ne bi ponovila.

Kao rezultat kompromisa između američkih i evropskih banaka, nastao je sporazum. Smatralo se da su evropske banke manje kapitalizirane, pa će iste prema pravilima Basela III morati prikupiti više kapitala. Pravila Basela III su znatno strožija u odnosu na pravila Basela II. Basel III standardi poseban akcenat stavljaju na likvidnosti, kapitaliziranost i finansijsku polugu.

Basel III uvodi novi globalni standard za visinu pokazatelja kapitaliziranosti od 7%, sa ciljem da ovaj standard od 7% kapitaliziranosti, banke učini otpornijim na krize, te spriječi ponavljanje globalnih finansijskih kriza iz 2008. godine.

Uglavnom, do nastanka finansijske krize 2008. godine, nije se posvećivala velika pažnja riziku likvidnosti banke, nastankom krize banke su se suočile sa velikim poteškoćama vezanim za održavanje propisanog limita likvidnosti banke. Zbog toga, Basel III standardi poseban akcenat stavljaju na likvidnost

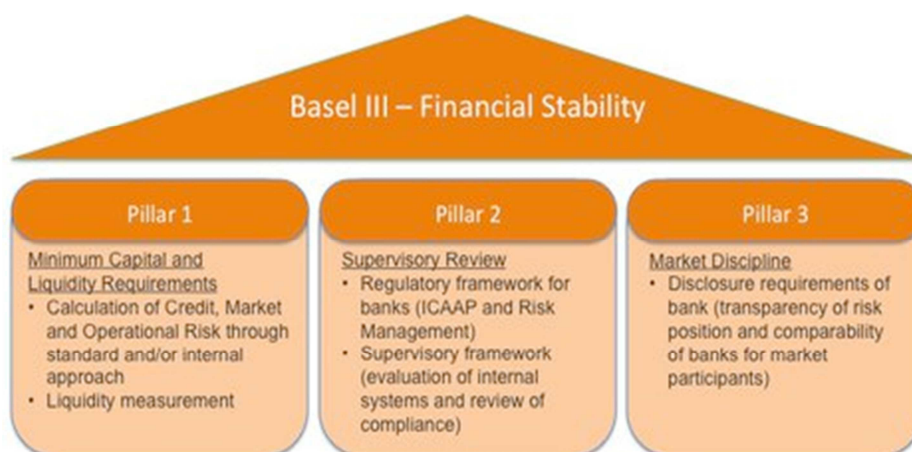
---

¹ BIS (Bank for International Settlements)-banka za međunarodna poravnanja

banke, uvođenjem pokazatelja za praćenje likvidnosti banke i posebnih pravila vezanih za sistem izvještavanja. Cilj je bio uspostaviti kvantitativna pravila u vezi sa likvidnošću banke, kako bi se osiguralo da banke u svakom trenutku imaju dovoljno gotovine i vladinih obveznica koje bi im omogućile "preživljavanje" jednomjesečne krize.

Iako je dogovor za donošenje Basel III standarda postignut 2010. godine, regulatori su ostavili šestogodišnji prelazni period, koji traje od 1.1.2013. do 1.1.2019. godine. Zbog poteškoća i jakog pritiska privatnog sektora, sa primjenom pravila standarda Basela III odgodilo se do 01. januara 2015. godine.

Shematski prikaz Basel III standarda prikazan je na sljedećoj slici:²

Smjernice koje propisuje Baselski Komitet nisu obavezujuće, a kako bi se uvele u praksu jedne zemlje, potrebno je da ovi standardi dobiju odobrenje nacionalne vlasti.

Basel III standardi

Osnovni standardi Basela III predstavljaju skup odlučnih mjera Baselskog Komiteta koji je usmjeren na jačanje kapitalnih zahtjeva, te s njim povezane

² Izvor: internet stranica: <http://www.finsburysolutions.com/basel-iii/>

likvidnosti na pojedinačnom i globalnom nivou.³ Primarni cilj definisanih principa Basel III standarda je jačanje finansijske stabilnosti i pronaći što brže odgovore na periode šokova, a sve u cilju smanjenja sistemskih rizika koji se ne mogu izbjeći.

Najznačajnije izmjene, koje su nastale uvođenjem Basel III u odnosu na Basel II standarde, prikazat ćemo u sljedećoj tabeli:

Tabela br. 1.: Pregled najvažnijih promjena Basela III u odnosu na Basel II standarde

Pregled promjena Basel III

	Prije	Poslije
Minimalni zajednički kapitalni zahtjevi	2%	4.5%
+		
Dodatna zaštita kapitala	0%	2.5%
=		
Ukupni zajednički kapitalni zahtjevi	2%	7%
+		
Kontraciklični sloj kapitala	0%	2.5%
+		
	Neto stabilni omjer finansiranja (NSFR) Omjer pokrivenosti likvidnosti (LCR) Koeficijent finansijske poluge	

Kako vidimo iz Tabele br. 1, uvođenjem Basel III standarda nastaje povećanje kvalitete regulacijskog kapitala u kojem se osnovni kapital (Tier 1) povećava sa 2% na 4.5%, što je više već dvostruko u odnosu na sadašnji iznos od 2%. Druga važna promjena je ta što se uvodi dodatnih 2,5% zaštite osnovnog

³Zumreta Galijašević, Bogdana Vujnović-Gligorić, „Mogući efekti primjene Bazela III u bankarskom sektoru BiH”, Časopis za ekonomiju i tržišne komunikacije, Banja Luka, decembar 2012., Banja Luka, decembar 2012., godina II., broj II (357-366) stručni rad, str. 358.

kapitala. Tako da adekvatnost osnovnog kapitala ne bi trebala biti niža od 7%, što zapravo rezultira trostrukim uvećanjem kapitala, a koje ima za cilj da banke mogu da izdrže sve moguće potencijalne stresove u budućnosti. Zaštitni sloj kapitala uvodi se kao zamjena za treći nivo kapitala (Tier 3), koji je regulisan i propisan Bazel II standardima kao sekundarni kapital i isti se postepeno ukida. Primjena zaštitnog sloja kapitala trebala bi da se uvede od 2016. godine.

”Kvalitet zaštitnog sloja kapitala mora biti jednak osnovnom kapitalu, a služio bi kao obezbjeđenje osnovnog kapitala u vrijeme finansijskih kriza. Ukoliko se naruši zaštitni sloj kapitala banke nemaju pravo isplaćivati dividende i bonuse. Zaštitni sloj kapitala od 2.5% povećava kapital po Tieru 1 na 7%, što je dobar odbrambeni mehanizam za potencijalne stresove u budućnosti. Sa primjenom zaštitnog sloja kapitala, stopa adekvatnosti kapitala će, umjesto 8%, iznositi 10.5%. Međutim, dinamika prilagođavanja novim kapitalnim zahtjevima, ne obavezuje banke na toliku stopu adekvatnosti sve dok im je omjer osnovnog kapitala 4.5%.”⁴

Jedna od najznačajnijih promjena koje Basel III uvodi, jeste uvođenje stroge definicije osnovnog kapitala (Tier 1). Dok Basel III stavlja naglasak na temeljni (osnovni) kapital, Basel I i Basel II zahtjevaju od banaka da zdrže ukupno 8% kapitala u odnosu na rizikom ponderisanu aktivu tzv. RWAs (engl. Risk Weighted Assets)⁵. Basel III nameće nova ograničenja u pogledu kapitalnih sredstava. Basel III zahtjeva da najmanje 75% od ukupnog kapitala banke sastoji se od osnovnog kapitala, dok se ostalih 25% može sastojati od kapitala drugog reda.

Basel III zahtjeva, da se osnovni kapital banke tzv. „going concern“, sastoji uglavnom od zajedničkog kapitala, tj. običnih dionica i zadržane dobiti. Dalje, da zajednički kapital banke mora činiti najmanje 50% od ukupnog kapitala banke, a od iznosa 50% zajedničkog kapitala da 75% mora biti osnovni kapital. Preostali iznos osnovnog kapitala (Tier 1) može se sastojati od povlaštenih dionica ili drugih oblika uplaćenog kapitala koji ne spada u

---

⁴ZumretaGalijašević, BogdanaVujnović-Gligorić, „Mogući efekti primjene BazelaIII u bankarskom sektoru BiH”, Časopis za ekonomiju i tržišne komunikacije, godina II, broj II (357-366) stručni rad, str. 358.

⁵ King & Tarbert, bilješka 7, str 3; Ranjit Lall, Why Basel II Failed, and Why Any Basel III Is Doomed 24 (Global Econ. Governance Programme, Working Paper No. 2009/52, 2009).

zajedničku klasifikaciju udjela.

Prema Baselu III, za razliku od Tier 1 kapitala, Tier 2 kapital se obično sastoji od nižih oblika kapitala.

Osnovni kapitalni zahtjevi Basel III principa obuhvataju:

1. Vrednovanje rizične aktive;
2. Odnos osnovnog (Tier 1) kapitala i rizične aktive (RWA); i
3. Dodatni kapitalni zahtjevi.

Vrednovanje rizične aktive. Vrednovanje rizične aktive (RWA) predstavlja glavni kapitalni zahtjev Basel III standarda. RWA može se vrednovati na jedan od sljedeća dva načina:

- standardiziranim metodama, ili
- internom procjenom na temelju IRB-a (engl. Internal Ratings Based).

Standardizirane metode koriste većina banaka, koje podrazumjevaju korištenje vanjskog kreditnog rejtinga.

„Velike sofisticirane bankarske institucije mogu izabrati da koriste internu procjenu vrednovanja rizične aktive na temelju pristupa IRB-a, kako bi utvrdile koji iznos kapitala je potreban za nadoknađivanje rizične aktive, na osnovu procjene vjerovatnoće kreditnog default-a i izloženosti gubitku.“⁶

Odnos osnovnog (Tier 1) kapitala i rizične aktive (RWA). „Prema Basel III standardima, banke moraju održavati minimalni koeficijent od 4,5% osnovnog kapitala (Tier 1) u odnosu na rizičnu aktivu (RWA). U kombinaciji sa zahtjevom od 4,5%, Basel III također zahtjeva da banke pored 4,5%, očuvaju kapital sa dodatnih 2,5% osnovnog kapitala (Tier 1), kako bi se dodatno osigurala stabilnost u slučaju ekonomske krize.“⁷

Efektivno, u skladu sa standardima Basel III principa, od banaka će se zahtjevati da održavaju 7% osnovnog kapitala (Tier 1) u odnosu na rizikom ponderisanu aktivu (RWA) u svakom momentu. Vremenom banke mogu

---

⁶ Org. for econ. Co-operation & dev. “Financing Smes and enterepreneurs 2012.” An oecd scoreboard 32 (2012), bilješka 9, str. 23.

⁷ King & Tarbert, bilješka 7, str 3; Ranjit Lall, Why Basel II Failed, and Why Any Basel III Is Doomed 24 (Global Econ. Governance Programme, Working Paper No. 2009/52, 2009).

dostići nivo i ispod 7%, ali se očekuje od njih da će taj procenat do minimalnih 7% dopuniti brzo i ostati i dalje u postavljenom intervalu od 7% kapitala u odnosu na rizikom ponderisanu aktivu.

Dodatni kapitalni zahtjevi. Dodatni kapitalni zahtjevi Basel III standard obuhvataju Leverage Ratio (LR) i zahtjeve likvidnosti.

I. *Leverage Ratio (LR).* Pored kapitalnih zahtjeva Basel III je uveo nerizičnu osnovnu polugu, namjenjenu za dopunu kapitalizacije, u cilju pružanja dodatne efikasnost za mjerenje adekvatnosti kapitala. Korištenje LR-a u velikoj mjeri zavisi od zahtjeva finansijskih regulatora. Kao probni period (test baza) počinje se primjenjivati od januara 2013. godine i traje do 2018. godine. Kao standard postavlja se omjer od 3%, a izračunava se dijeljenjem osnovnog kapitala (Tier 1) i % ukupne izloženosti (ukupna izloženost uključuje bilansnu i vanbilansnu izloženost).

II. *Zahtjevi likvidnosti.* Iako je likvidnost banaka oduvijek bila problematika koja je zahtjevala veliku pažnju, nelikvidnost banaka je bio poseban problem koji je posebno bio aktuelan za vrijeme finansijske krize. Zbog toga je upravljanjem likvidnosti banke dobilo poseban značaj i Basel III uvodi posebne standarde koji se odnose na upravljanje likvidnosti banke.

Šta se zapravo desilo? Mnoge banke tokom finansijske krize uvidjele su da ne mogu brzo svoju imovinu pretvoriti u novac, i kao jedino moguće rješenje da bi i dalje banke bile likvidne bilo je da se oslanjaju na pomoć centralnih banaka, preko kreditnih olakšica za rješavanje problema kratkoročnog dolaska do sredstava.

Zbog toga je, Basel III, razvio sistem zahtjeva likvidnosti, pokriva likvidnosti i neto finansijske stabilnosti, kako bi se osiguralo da banke održavaju dovoljan nivo neopterećenih likvidnih sredstava u svakom momentu.⁸

Kao dio Basel III okvira, Baselski komitet je kao novinu uveo sljedeće metode praćenja i održavanja likvidnosti:

- Omjer pokriva likvidnosti (kratkoročno), tzv. LCR (engl. Liquidity Coverage Ratio);

---

⁸Org. for econ. Co-operation & dev. "Financing Smes and enterepreneurs 2012." An oecd scoreboard 32 (2012), bilješka 9, str. 34.

- Neto finansijska likvidnost (dugoročno), tzv. NSFR (engl. Net Stable Funding Ratio).

Omjer pokrića likvidnosti LCR. Iako nije u direktnoj vezi sa likvidnosti, a kao relevantnu mjeru Basel III je uveo novi pokazatelj LCR koji za cilj ima osigurati da banka odražava adekvatan nivo visoko kvalitetno neopterećenih likvidnih sredstava tzv. HQLA (engl. High Quality Liquid Assets), kako bi banke mogle prevazići nedefinirani stres scenario duži od jednog mjeseca.⁹

Zapravo, visoko kvalitetna neopterećena likvidna sredstva, banci trebaju omogućiti da preživi stres scenario duži od 30 dana. 30 dana smatra se dovoljnim periodom da se poduzmu druge određene korektivne mjere od strane supervizora i uprave banke, odnosno period u kojem banka može riješiti problem likvidnosti na adekvatan način. Ovaj standard centralnim bankama zemalja daje dodatno vrijeme za prilagođavanje.

LCR se nadovezuje na tradicionalnu metodologiju upravljanja likvidnosti. LCR predstavlja omjer između visoko kvalitetnih likvidnih sredstava i neto novčanog odliva u periodu od 30 dana, što pokazuje sljedeća formula:

$$LCR = \frac{\text{Visoko kvalitetna likvidna imovina}}{\text{Neto novčani odliv u periodu od 30 dana}}$$

Visoko kvalitetna likvidna imovina. Definiše se kao stanje imovine koja mora biti dostupna za pretvaranje u gotovinu, kako bi se obezbjedila finansijska sredstva potrebna tokom stres perioda. Neto novčani odliv – definiše se kao kumulativno očekivani odliv minus kumulativno očekivani priliv, određuje se prema zakonskim parametrima koje određuje stres scenario.

Visoko kvalitetna likvidna imovina podijeljena je na tri nivo, i to:

- *Nivo 1 imovina (bez ograničenja):*
  1. Gotovina i rezerve kod centralne banke.
- *Nivo 2A imovina (maksimalno 40% od ukupne imovine):*
  1. Nefinansijska preduzeća i pokrivena obveznice ocjenjene sa AA ili više.
- *Nivo 2B imovina (maksimalno 15 % od ukupne imovine)*

---

⁹ Ibidem.

1. Stambeno hipotekarni zalog, tzv. RMBS (engl. Residential Mortgage Backed Security), ocjenjen sa AA ili više (ograničenje 25%);
2. Nefinansijske korporacije ocjenjene sa A⁺ ili BBB⁻ (ograničenje 50%);
3. Nefinansijski kapitalni indeks (ograničenje 50%).

Omjer pokrića likvidnosti od banaka zahtjeva da održavaju kvalitetna likvidna sredstva, koja su jednaka ili veća od ukupnog neto odliva gotovine za narednih 30 dana.

Neto novčani odliv, definiše se kao očekivani odliv minus ukupno očekivana gotovina, do nivoa od 75% očekivanih odliva. Što znači, da će uvijek biti potrebno da se održi najmanje 25% svojih očekivanih odliva kao svojih likvidnih sredstava u bilo kojem momentu.¹⁰

LCR uvest će se u primjenu kako je planirano 1.1.2015. godine, sa minimalno postavljenim uslovom od 60% i porastom u iznosu 10% godišnje za svaku godinu do 2019. godine. Procentualno minimalno kretanje LCR-a prikazat ćemo u sljedećoj tabeli.

Tabela 2.: Postepeno uvođenje i primjena LCR-a

	1.1.2015.	1.1.2016.	1.1.2017.	1.1.2018.	1.1.2019.
Minimum LCR	60%	70%	80%	90%	100%

Basel III objavio je i LCR standarde objavljivanja koji nalažu sljedeće:

- LCR treba da primjenjuju međunarodno aktivne banke na konsolidacijskoj osnovi i s jedinstvenom valutom. Nacionalni supervizor može te standarde primjeniti prema drugim bankama;
- Izvještaj LCR-a treba sastavljati i objavljivati istovremeno sa drugim finansijskim izvještajima, bez obzira da li su finansijski izvještaji revidirani;
- Banke moraju imati na svojim web stranicama arhivu svih izvještaja koji se odnose na prethodno razdoblje;

¹⁰King & Tarbert, bilješka 7, str 9; Ranjit Lall, Why Basel II Failed, and Why Any Basel III Is Doomed 24 (Global Econ. Governance Programme, Working Paper No. 2009/52, 2009).

- Banke moraju izvještaj likvidnosti objaviti u skladu sa zahtjevima Bazelskog Komiteta.

Pored prethodno navedenih standarda objavljivanja, Bazelski Komitet nalaže i standarde objavljivanja koji se odnose na kvalitativne informacije, tako da Banke trebaju osigurati objavljivanje kvalitativnih informacija vezanih za LCR, a koje uključuju sljedeće:

- Glavne pokretače LCR-a i evaluaciju razvoja LCR-a;
- Promjene tokom razdoblja;
- Podatke o visokoko kvalitetnoj likvidnoj imovini;
- Struktura izvora finansiranja;
- Koliki su potencijalni pozivi kolaterala;
- Valutna neusklađenost;
- Step centralizacije upravljanja likvidnošću i interakcije između grupa;
- Druge relevantne prilive i odlive u izračunu LCR-a.
- Za izračun likvidnosti potrebna su likvidna sredstva.

Iz prethodno navedenog možemo rezimirati da je osnovni cilj LCR-a, osigurati da banka ima dovoljno visok nivo kvalitetne imovine koju brzo može pretvoriti u novac, u kriznom periodu i da isti može prebroditi na što lakši i brži način. Za izračun pokazatelja LCR-a potrebna su likvidna sredstva. LCR neće početi sa primjenom u svom punom kapacitetu, smatrat će se da je LCR ispoštovan ukoliko banka zadovolji minimum od 60% LCR-a i svake godine će se povećavati za 10%, tako da će od 2019. godine biti primjenjen u iznosu od 100%.

Neto finansijska likvidnost (dugoročno). Neto finansijska aktivnost je drugi instrument upravljanja likvidnosti banke prema Bazelu III. Definiše se kao omjer između dostupnih stabilnih izvora finansiranja i potrebnih stabilnih izvora finansiranja.

$$\text{Neto finansijska stabilnost} = \frac{\text{Dostupni izvori stabilnog finansiranja}}{\text{Potrebni izvori stabilnog finansiranja}} \geq 100$$

Pokazatelj neto finansijske stabilnosti trebao bi biti najmanje 100% posmatrajući dugoročno. Dostupni izvori stabilnog finansiranja obuhvataju kapital i obaveze za koje se očekuje da će biti pouzdani tokom posmatranog perioda, tj. dugoročno. Dostupni izvori stabilnog finansiranja predstavljaju

sumu kapitala, povlaštenih dionica s dospjećem dužim od jedne godine, stabilan depozit bez dospjeća. Potreban iznos stabilnog finansiranja mjeri se pomoću nadzornih pretpostavki o riziku likvidnosti na osnovu stanja imovine, vanbilansne izloženosti i drugih odabranih aktivnosti.

Za razliku od LCR-a gdje su za izračun bili potrebna likvidna sredstva, za izračun NSFR potrebni su stabilni izvori finansiranja.

Na osnovu prethodno navedenog donosimo sljedeće zaključke vezane za zahtjeve Basel III principa:

- Uvode se novi koeficijenti za praćenje adekvatnosti kapitala;
- Uvodi se strožija definicija osnovnog kapitala;
- Uvodi se novi rizik koji zahjeva i dodatno pokriće kapitalom;
- Uvodi se primjena koeficijeneata finansijske poluge tzv. LR (engl. Leverage Ratio);
- Prisutan problem kod primjene LR-a jer u obzir ne uzima rizičnost imovine;
- Uvodi se zahtjev za prociklični sloj kapitala (engl. countercyclical buffer), čija primjena zavisi od nacionalnih okolnosti koje su u vezi sa zaštitom bankarskog sistema od pretjeranog rasta;
- Moguća primjena novih kapitalnih zahtjeva, koja će zavisiti direktno od toga koliko je banka važna za pojedino područje;
- Uvode se pokazatelji LCR za praćenje omjera likvidnosti banaka, koji od banaka zahtjevaju dovoljno kvalitetne likvidne imovine kako bi se što lakše prevazišla kriza u slučajevima stres scenarija;
- Uvodi se pokazatelj omjera neto stabilnih izvora NSFR, koji se bave neusklađenošću likvidnosti banaka i daje poticaj banci da se služi stabilnim izvorima finansiranja u svom poslovanju.

Da Basel III predstavlja pojačani kapitalni okvir u odnosu na Basel II, pregled zahtjeva ova dva standarda, dat je u sljedećoj tabeli:¹¹

---

¹¹ Izvor: Caruana, J. (2010.), Basel III: Towards a safer financial system

Tabela 3. Pojačani kapitalni okvir Basela III u odnosu na Basel II

U procentima od rizika ponderisane ne aktive	Kapitalni zahtjevi							Dodatni makroprudencijalni sloj	
	Uplaćeni kapital			Tier 1 kapital		Ukupni kapital		Kontra- ciklični amortizer	Dodatni kapacitet za apsorbiranje gubitka
	Min	Zaštitni amortizer	Zahtjev	Min	Zahtjev	Min	Zahtjev	Raspon	
Basel II	2			4		4			
Basel III nova def. i kalibracija	4,5	2,5	7,0	6	6,5	8	10,5	0-2,5	Dodatno terecenje kapitala

Uvođenje Basel III standarda u bankarski sistem Bosne i Hercegovine

Analiza primjene Basel III standarda u bankarstvu Bosne i Hercegovine, svodi se na spremnost da banke usvoje i provedu nove kapitalne zahtjeve koje propisuju Basel III standardi. Principe koje propisuje Basel III okvir, a čija se primjena u potpunosti očekuje od 1.1.2019. godine., isto se odnose i na banke koje posluju u nesavršenim uslovima.

Realno postoje mogućnosti za primjenu Basel III principa u poslovanju banaka u Bosni i Hercegovini, ali isto tako treba očekivati poteškoće i slabosti koje novi regulatorni zahtjevi mogu imati na finansijski i ekonomski sistem. Provedena istraživanja, vezana za provođenje novog okvira regulatornih zahtjeva, pokazala su da usvajanje i implementacija okvira Basel III standarda, zahtjeva analizu makroekonomskih i mikroekonomskih faktora, kao i sagledavanje posljedica na mikro i makro nivou.

Politička i ekonomska situacija prisutna u Bosni i Hercegovini, doprinjela je da banke u Bosni i Hercegovini još uvijek posluju po principima definisanim standardima Basela I. Zahtjevana minimalna stopa adekvatnosti kapitala, koja se primjenjuje u bankarskom sistemu Bosne i Hercegovine je 12% i veća je već kod razvijenih zemalja. Može se slobodno reći, da zahvaljujući ovako visokoj stopi adekvatnosti kapitala i strukturi vlasništva kapitala, banke uspjevaju da savladaju posljedice globalnih ekonomsko finansijskih dešavanja.

Iako je Basel I već odavno stupio na snagu, zanimljiva je činjenica da u svijetu najvećih svjetskih ekonomija postoje bankarski sistemi koji posluju po njegovim principima. Razvoj globalnog bankarskog tržišta, uticao je da bankarski sistem različitih zemalja usvaja nove principe i zahtjeve primjenjive u bankarskom poslovanju.

Ukoliko postavimo pitanje: „Kakav direktni uticaj na bankarsko poslovanje će imati uvođenje Basel III principa?” Odgovor ćemo potražiti u sljedećim konstatacijama. Na osnovu zatijeva koje smo prethodno naveli, a isti su vezani za principe Basel III standarda, može se slobodno reći, da će standardi Basela III imati direktan uticaj na profitabilnost banke. Primjena Basel III standarda dovest će do smanjenje povrata na kapital (ROE) otprilike za 4%. Zbog toga se očekuje od banaka, da će iznalaziti načine za upravljanjem pokazateljom ROE, smanjenjem troškova i prilagođavanjem cijena svojih usluga. Prostoje i druge aktivnosti upravljanja sa ROE, a odnose se na intervenciju za smanjenje kapitalne i likvidne neefikasnosti, zatim kroz restrukturiranje bilansa kako bi se unaprijedila kvaliteta aktive i smanjile kapitalne potrebe koje proizilaze iz Basel III zahtjeva.

Bez obzira na moguće, prethodno navedene aktivnosti, nije vjerovatno da će banke biti u mogućnosti smanjiti uticaj Basel III standarda na profitabilnost banke.

Iako je Basel III ostavio relativno dug tranzicijski period početaka usaglašavanja sa novim pravilima, banke ne bi trebale dugo odgađati sa primjenom pravila Basel III standarda.

Činjenica postoji, da banke trebaju raditi na unapređenju kvaliteta njihovog kapitala i iste imaju na raspolaganju čitav niz mogućnosti kako bi umanjile uticaj Basel III standarda, a te mogućnosti odnose se na sljedeće:

- „banke mogu optimizirati djelovanje njihovog konsolidiranog kapitala npr. otkupom vanjskih udjela ili redukcijom viška kapitala bančinih podružnica;
- banke mogu optimizirati njihovo držanje u finansijskih institucijama npr. smanjenje nekonsolidovanih ulaganja;

- banke bi trebale detaljno analizirati njihovu odgođenu poreznu imovinu i racionalizirati portofolio te imovine u odnosu na njihov sistem i iznose.”¹²

Zbog činjenice koju smo naveli prethodno, da je minimalna stopa adekvatnosti kapitala koja se primjenjuje u bankarskom sistemu Bosne i Hercegovine 12%, mišljenja smo, da za razliku od nekih velikih evropskih banaka, bosansko-hercegovačke banke ne bi trebale imati problema vezanih za prilagođavanje Basel III regulativi. Ukoliko sagledamo stopu adekvatnosti kapitala banaka koje posluju u okviru bosansko-hercegovačkog bankarskog sistema, vidjet ćemo da je stopa adekvatnosti kapitala iznad zakonski propisanog minimuma od 12%, ali bez obzira na to banke ne bi trebale očekivati oslobađanje novca kao ni isplate vanrednih dobiti.

Ukoliko sagledamo statističke podatke objavljene od strane Centralne banke Bosne i Hercegovine, vidjet ćemo da je stopa adekvatnosti kapitala zadržala nivo koje je iznad zahtjevanog od 12%, a kreće se između 16% i 17%, posmatrajući sedmogodišnji period (2007.-2013.). Trend kretanja stope adekvatnosti kapitala, za period od 2007. do 2013. godina prikazat ćemo u sljedećoj tabeli:¹³

Tabela br. 4. Trend kretanja stope adekvatnosti kapitala 2007-2013. g.

Stopa/Godina	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Stopa Adekvatnosti kapitala (%)	17,1	16,2	16,1	16,2	17,2	17,0	17,8
Stopa adekvatnosti kapitaka iznad zahtjevanog nivoa (%)	5,1	4,2	4,1	4,2	5,2	5,0	5,8

Nesporno pitanje uvođenja Basel III standarda je uslov za pristupanje Evropskoj Uniji i provođenje reformi mjera u tom smislu.

¹² Mr.sc. Sanja Broz Tominac, “Pregled Basela III I mogući uticaj na hrvatski bankarski system”,(internet stranica: www.racunovodja.hr posjećeno Oktobar 2014. godine).

¹³ Internet stranica Centralne banke Bosne I Hercegovine (www.cbbih.ba) , Publikacije, “Izvještaj o finansijskoj stabilnosti” 2007., 2008., 2009., 2010., 2011., 2012., 2013. godine. Preuzeti podaci Oktobar 2014. godine.

Faze i efekti implementacije Bazela III u bankarstvu Bosne i Hercegovine

Usvajanje i uvođenje Basel III standarda je dugotrajan proces, a provodi se etapno. Početna primjena i usvajanje Basel III standarda zahtjeva detaljan i dug proces usklađivanja domaće bankarske regulative i supervizije sa istom regulativom i supervizijom koja se primjenjuje internacionalno.

Kada govorimo o bankarskom sistemu Bosne i Hercegovine, općenito problem koji se javlja je usklađenost zakonskih i podzakonskih akata entitetskih agencija za bankarstvo (Agencija za bankarstvo FBiH i Agencije za bankarstvo RS) i propisa Centralne Banke BiH sa međudržavnim bankarskim standardima utvrđenim i propisanim od strane Baselskog Komiteta. U Bosni i Hercegovini prvo je potrebno provesti reformu uvođenja i primjene standarda Basela II.¹⁴

Prva faza uvođenja i primjene propisa Basela III, je obuka i uvođenje timova koji će raditi na identifikaciji faktora koji dovode do odstupanja domaćeg zakonodovstva od principa koje propisuje Baselski Komitet i usklađivanje sa Baselskim regulatornim okvirom.

Druga faza implementacije Basela III standarda u bankarski sistem Bosne i Hercegovine je usklađivanje standarda Agencije za bankarstvo FBiH i Centralne banke BiH sa standardima Basela III, kao i pristup njihovoj realizaciji.

Kada govorimo o uvođenju Basel III standarda, trebamo imati na umu činjenicu i diskreciona prava nacionalnih regulatora, koja propisuju Basel III standardi. Upravo zbog dodjeljenih diskrecionih prava nacionalnim regulatorima, ne možemo iznositi pretjeran uticaj predviđenih promjena Basela III na bankarski sistem Bosne i Hercegovine.

Rezultati provedenih istraživanja, vezanih za primjenu Basel III standarda, pokazuju da Basel III standardi neće imati negativan uticaj na planove poslovanja banaka. Kako smo već naveli da regulativa Basel III standarda uvodi pokazatelje za praćenje likvidnosti na kratak i dugi rok, te da je banakama ostavljen dovoljno dug prelazni period kod prilagođavanja svog

---

¹⁴ Basel II standardi usmjereni su na kreditnu politiku, tržišnu discipline, kontrolu supervizijskih procesa, ten a rizik tržišnih aktivnosti.

poslovanja principima Basel III.

Ukoliko sagledamo objavljene statističke podatke od strane entitetskih agencija za bankarstvo Bosne i Hercegovine i Centralne banke BiH, možemo reći da su banke na teritoriji BiH visoko likvidne. Sagledavajući likvidnost banaka, možemo pretpostaviti da banke koje posluju u Bosni i Hercegovini općenito ne bi trebale imati veće poteškoće s usklađivanjem svog poslovanja sa novim pravilima, budući da već posluju po visokim standardima za upravljanje likvidnošću.

Kako postoji povezanost banaka koje posluju na bosansko-hercegovačkom bankarskom tržištu sa sestrinskim bankama u regiji, koje su već usvojile principe Basela II, potrebno je poduzeti aktivnosti vezane za pripremu, usvajanje i provođenje dosljedne primjene međunarodnih standarda Baselskog Komiteta.

Kod banaka koje imaju svoje majke u zemljama koje su već članice Evropske Unije, sigurno će primjena Basel III principa teći u skladu sa implementacijom u zemljama Evropske Unije.

Na osnovu prethodno navedenog donosimo sljedeće zaključke vezane za implementaciju i efekte primjene Basela III u bankarskom sistemu Bosne i Hercegovine:

- Za regulacijski kapital, može se reći da je visoko kvalitetan, s obzirom da više od jedne polovine stope adekvatnosti kapitala se odnosi na dionički kapital;
- Poređenjem dioničkog kapitala banka u Bosni i Hercegovini i stopu od 6,5% Baselom III definisanu, možemo zaključiti regulatorni zahtjevi u smislu visine i kvalitete kapitala u potpunosti zadovoljeni;
- Adekvatnost kapitala banaka u Bosni i Hercegovini je na zadovoljavajućem nivou;
- Likvidnost bankarskog sistema Bosni i Hercegovini je na zadovoljavajućem nivou;
- Provođenje propisa Basela III podrazumjeva uzeti u obzir i druge oblike rizika koji su bili zanemareni;
- S obzirom na prisutnu povezanost za valutu eura, standardi Basela III ne bi trebali značajno da utiču na regulacijski kapital i likvidnost banaka;

- Proces transformacije postojećih propisa i principa bankarskog poslovanja banaka u BiH, posebno značajan bi bio za inostrane investitore;
- Stabilnost bankarskog sektora zemlje zavisi direktno od stabilnosti dominantnog kapitala te zemlje;
- U Bosni i Hercegovini preovladava inostrani kapital banaka, tako da likvidnost banaka direktno zavisi od tog kapitala;
- Glavna prepreka jačanju bankarskog sektora u Bosni i Hercegovini kada je u pitanju uvođenje standarda Basela III može biti nejedinstvena supervizija banaka u Bosni i Hercegovini i nepostojanje jedinstvene zakonske regulative za bankarski sistem u Bosni i Hercegovini;
- Primjena Basel III standarda sa sobom donosi i povećanje troškova, što će direktno uticati na povećanje kamatnih stopa, usporavanje rasta i smanjenje broja zaposlenih u bankarskom sektoru.

Zaključak

Kao rezultat sve učestalijih finansijskih kriza, javila se potreba za ozbiljnijom regulativom bankarskog sistema, uvedeni su standardi Basela, do sada ukupno tri i to: Basel I, Basel II i Basel III. Standardi Basela III smatraju se novinom u bankarskom sistemu, jer primjena pravila Basel III standarda u potpunosti će biti u obavezi od 1.1.2019. godine.

Naš cilj u ovom radu bio je da ukažemo na specifičnosti standarda Basela III, glavne promjene u odnosu na zahtjeve standarda Basela I i Basela II, da istražimo mogućnost implementacije i ukažemo na efekte moguće primjene Basela III u bankarski sistem Bosne i Hercegovine, također da ukažemo na prepreke uvođenje Basela III u bankarskom sistemu Bosne i Hercegovine.

Kako smo u radu već naveli, Basel III predstavlja nadogradnju Basela II, a cilj uvođenja bio je da riješi slabosti prethodne finansijske krize, ali i cilj da pripreme banke i bankarski sektor za sljedeću finansijsku krizu koja može zadesi finansijske institucije. Gdje god da se finansijska kriza pojavi, da bi se zaštitio bankarski sektor i ekonomija, potrebno je da u svim zemljama banke imaju što više amortizera kapitala i likvidnosti. Do nastanka finansijske krize 2008. godine, malo se pažnje posvećivalo praćenju likvidnosti. Kako su banke najosjetljivije na kapitaliziranost i likvidnost, poseban akcenat Basel III

standarda odnosi se upravo na adekvatnost kapitala i likvidnost banke.

Cilj nam je bio da istražimo da li je moguća primjena Basel III standarda u bankarskom sektoru Bosne i Hercegovine. Prema istaživanju, a i na osnovu zaključaka iznesenih u radu, mišljena smo da je primjena standarda Basela III moguća sagledavajući adekvatnost kapitala i likvidnost banaka koje posluju u Bosni i Hercegovini. Kao prepreka moguće primjene standarda Basela III u Bosni i Hercegovini je zakonska regulativa, njena harmonizacija kao i supervizijska razjedinjenost prema entitetima Bosne i Hercegovine.

LITERATURA

Basel III – utjecaj nove regulative na financijska tržišta, banke i njihove korporativne klijente, Matija Birov, Privredna banka Zagreb, 2011.

Caruana, J. (2010.), Basel III: Towards a safer financial system

King & Tarbert, Ranjit Lall, Why Basel II Failed, and Why Any Basel III Is Doomed 24 (Global Econ. Governance Programme, Working Paper No. 2009/52, 2009).

Mr.sc. Sanja Broz Tominac, “Pregled Basela III I mogući uticaj na hrvatski bankarski system”,(internet stranica: www.racunovodja.hr posjećeno Oktobar 2014. godine).

Org. for econ. Co-operation & dev. “Financing Smes and enterepreneurs 2012.” An oecd scoreboard 32 (2012).

Publikacije Centralne banke BiH “Izvještaj o finansijskoj stabilnosti” 2007., 2008., 2009., 2010., 2011., 2012., 2013. godine. Preuzeti podaci Oktobar 2014. godine. Internetstranica Centralne banke Bosne i Hercegovine (www.cbbih.ba).

Zumreta Galijašević, Bogdana Vujnović-Gligorić, „Mogući efekti primjene Bazela III u bankarskom sektoru BiH” , Časopis za ekonomiju i tržišne komunikacije, Banja Luka, decembar 2012. godina II, broj II (357-366) stručni rad.